

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

463 ספרים פאפא תפ"א י"א א"א י"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: הפסד סגולת המצוה על ידי הכוונה לה

שהסנדקאות מעשרת. והביאו הרמ"א להלכה (יר"ד סימן רס"ה סעי' א. ועי' נודע ביהודה מהד"ק יר"ד סימן פ"ו מה שכתב לערער בזה, ושר"ת חתם סופר חאו"ח סימן קנ"ח קנ"ט, מה שדחה את תמיהותיו של הנודע ביהודה). אולם בביאור הגר"א כתב על כך "ולא מצינו סנדק שהתעשר".

ולפי דרכינו יש לומר, כי ודאי סגולת הסנדקאות להביא עשירות, אלא שאם מתכוין להיות סנדק כדי לזכות לעשירות, הרי שכוונה זו פוגמת ומפסיד את העשירות, ולכן לא מצינו סנדק שהתעשר.

בזה נבוא ונבאר את דברי הגמרא בשבת (לג): איתבו תריסר שני במערתא, אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמו: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה. נפקו חזו אינשי דקא כרבי זרעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה?! כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם! הדור אזול איתבו תריסר ירחי שתא אמרי, משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם, נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר, הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא, חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות, אמרו ליה: הני למה לך? אמר להו: לכבוד שבת, ותיסגי לך בחד? חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצוות על ישראל, יתיב דעתייהו.

וצריך להבין מה ראו רשב"י ובנו באותו זמן שרץ בבין השמשות עם ההדסים שהניח דעתם?

אלא כתב בספה"ק אוהב ישראל (פרשת כי תשא ד"ה ויאמר ה' אל משה) וזה לשונו: והנה יש ב' בחינות בשמירת שבת: 'זכור' ו'שמור'. 'זכור' הוא לדכורא. ו'שמור' הוא לנוקבא. רוצה לומר, יש אדם שמכבד את השבת שיהא מזה תענוג ונחת רוח ליוצרו ואינו מכוין הנאת עצמו כלל כמו שנאמר (ישעיה נ"ח, ד) "אז תתענג על ה'". דע"י יום השבת הוא מדבק את נשמתו בקדושה העליונה ויכול לעבוד את השם יתברך בשכל גדול ונפלא במוחין חדשים הנשפעים עליו ביום השבת הקדוש הזה. וע"י מעשיו הנעימים יוכל להשפיע כל טוב וכל חדו לכל העולמות עליונים ותחתונים וכל אשר בהם ובפרט לזרע ישראל וזהו בחינת 'זכור'.

אמנם יש אדם שאינו במדריגה זו שלא ירגיש הנאת עצמו בלתי לה' לבדו, רק הוא מכבד את השבת בשביל שיצמח לו איזה טובה, רצה לומר דהנה אמרו חז"ל (שבת ק"ח): 'כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו'... ואין לך מתנה טובה מזו שע"י ששומר שבת כדינו וכהלכתו הוא משיג מחילה סליחה וכפרה לכל עוונותיו. ואם האדם מכוין זה בשמירת שבת לקבלת מתנה טובה זו להיות נמחלין לו עוונותיו

הגמרא במסכת יומא (ז.ז) מביאה: תנו רבנן, שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים: מה עשית שזכית לכך? אמרה להם: מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. אמרו לה: הרבה עשו כן ולא הועילו.

כתב על כך רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהודע (שם) מה וונת חז"ל "הרבה עשו כן ולא הועילו". וז"ל: פירוש, עשו צניעות בשביל להרויח דבר יקר זה שהצניעות מסוגלת לכהונה גדולה, ולכן לא הועילו. ובזה יובן מה שאמרו בירושלמי, אמרין כל קמחיא קמח וקמחא דקמחית סולת. עיין שם. והכוונה, כי הסולת אין בה סובין אבל הקמח מעורב בו סובין, לכן כל מחשבות של שאר נשים בזה הם קמח שמעורב בו סובין, דכוונתם בצניעות בשביל להרויח כהונה גדולה לבניהם, אבל קמחא דקמחית סולת שאין בה פניה. ע"כ.

ומתבאר מדברי רבינו יוסף חיים ז"ע שאף שהמקיים מצוה לשם שכר לא מפסיד את שכר המצוה, ויקבל את שכרו בשמים. אבל כאשר כוונתו עבור סגולת המצוה, מפסיד את סגולתה ולא יקבל את שכרה המיוחד לה.

והנה, על פי דברי קדשו של רבינו יוסף חיים ז"ע לחלק בין קמח שיש בו סובין ומרמז על קיום מצוה שלא לשם שמים, לבין סולת שנקייה מסובין ומרמזת על קיום מצוה לשם שמים. יש לבאר את דברי הגמרא במסכת בבא מציעא (ז.ז): כתיב קמח וכתוב סלת, אמר רבי יצחק: מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש. וכתב רש"י: היא אמרה קמח, והוא סולת. ע"כ.

ויש לבאר, כי אצל האשה נאמר "קמח" כיון שעיניה צרה באורחין, ממילא אצלה יש להשתמש בסגולות של המצוה כדי לשכנעה להזמין אורחים, כגון שיגיד לה שסגולת מצות הכנסת אורחים להביא רפואה או לפקידת עקרות, ועל ידי זה תסכים להכניס אורחים. אולם אצל אברהם נאמר "סולת" ללא סובין, שעליו לקיים את המצוה לשם שמים ולא עבור סגולותיה, כי בזה יפסיד את סגולותיה.

ויסוד זה מובא אף בספה"ק שפתי צדיק (חנוכה אות ג) אחר שמאריך שמצות חנוכה מסוגלת להמשיך עשירות, מבאר מדוע אנחנו אין לנו עשירות וז"ל: מחמת שנצרך לעשות המצוה כתיקונה לשם שמים לא בשום פניה ח"ו. איש כזה יוכל להשיג שפע. אבל מי שמכוין להתעשר מאבד הכוונה לשם שמים. וכן בקטורת שמבואר במסכת יומא שהיתה מעשרת מדכתיב "ברך ה' חילו". ומ"מ וכי היו כל המקטירים עשירים?! מסתמא מי שהיו לו נדנוד אחד מני אלף כוונה שיתעשר לא פעל - כלום. עכ"ל.

בזה יש לבאר מה שמובא במנהגי המהרי"ל (הלכות מילה) בשם רבינו פרץ, שאין לתת סנדקאות פעמיים ושלוש, כשם שהכהן הקטיר קטורת פעם אחת ולא שינה בה עוד (יומא כו.) כיון

הוא ג"כ טוב, אך לא זהו הדרך הנכון היותר נבחר. כי אם יכוין האדם בעשיית מצוותיו לטובת ולהנאת עצמו, אף לאיזה טובה רוחני, עם כל זה הוא בחינת נוקבא, שרוצה לקבל מהש"ת עבור עשיית מצוותיו איזה שכר וגמול. ועיקר עבודת האדם צריך להיות שעל ידי מעשיו הטובים יעורר מלמעלה השפע טוב לכל העולמות העליונים ותחתונים ולכל הברואים על דרך (תהלים ס"ח, ל"ה) "תנו עוז לאלהים". ע"כ.

על פי דבריו יש לומר, כשהזקן אמר לרשב"י ובנו כי לוקח בידו שני הדסים אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, גילה בזה, כי הוא מקיים את מצות שבת בבחינת "זכור" ובוזה הוא מוכיח כי כל עבודת ה' שלו היא רק לשם שמים, ולא עבור לקבל שכר אף לא שכר רוחני בעולם הבא, אלא אך ורק כדי לקיים את רצון ה', ממילא גם כאשר מתעסק בדברים גשמיים של חיי שעה, הרי עושה את זה לא עבור הנאת עצמו אלא בגלל ציווי ה' להביא פרנסה לביתו.

והנה כתב המהרש"א (שבת לג:) על דברי הגמרא הנזכרת שהזקן נטל שני הדסים אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור: ומטעם זה דאחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, נהגו נמי בנר של שבת ליטול ב' נרות, וכמו שבנרות זוכין לבנים חכמים כמ"ש לעיל (שבת כג:), הכי נמי הדסים ע"ש בנינים צדיקים שנקראו הדסים. ע"כ.

ולפי דרכינו כשם שקמחית זכתה לבנים כהנים גדולים, כי לא התכוונה לזכות לבנים כאלה, אלא עשתה את הצניעות בגלל ציווי ה', אף בענין ההדסים יש לומר, כי כל סגולתן דוקא כאשר נוטלן לא לשם שיהיו לו בנינים תלמידי חכמים.

נאמר בספר ירמיה (פרק י"ח) על הרשעים שרדפו את ירמיה הנביא: "ואתה ה' ידעת כל עצתם וכו', ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם". ובגמרא במסכת בבא קמא (טז:) פירשו רבותינו, מהו שכתוב "הכשילים בעת אפך", שאפילו בשעה שבאים לעשות צדקה, הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא תהיה להם זכות של צדקה.

והקשה על כך הגאון רבי יוסף ענגיל בגליוני הש"ס (ד"ה כדי) מדברי רבינו יונה (ברכות נג: ד"ה לא יתן) הסובר שגם הנותן צדקה לאדם שאינו הגון מקבל שכר על כך. יע"ש. וכן דעת הנימוקי יוסף (טז: ד"ה אפילו) בשם הרמ"ה, שאם נותן צדקה לעני ואינו יודע שהוא אינו הגון, הרי הוא מקבל שכר, כיון שכוונתו לשם שמים ולשם מצוה.

אולם יש הסבר חסידי לדבריו של ירמיהו הנביא, וזאת על פי מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי זושא מאניפולי ז"ע, שהיה אחד מעשירי העיר שראה בעניו של רבי זושא ונהג בכל בוקר לתת לו מטבע לצדקה כדי שיהיה לו מה לאכול ולשתות. ומזה היה רבי זושא מתפרנס. ואכן משהחל אותו יהודי לתת צדקה לרבי זושא החל מזלו לעלות והחל לראות הצלחה בפרנסתו. כעבור תקופה ניגש רבי זושא אל אותו עשיר ואמר לו, שבשבועיים הקרובים הוא לא יהיה.

שאל אותו הנדיב, למה? לאן אתה הולך? השיב לו רבי זושא שהוא הולך למורו ורבו המגיד ממעזריטש ז"ע.

שמע זאת הנדיב ואמר בלבו, אם כשנתתי לתלמיד רבי זושא ככה הצלחתי עם פרנסתי, הרי אם אני אתן לרבו שבודאי הוא יותר גדול ממנו בתורה, הרי שבודאי תהיה לי הצלחה פי כמה וכמה, וממחשבה למעשה, ארז מטלטליו והחל לתמוך במגיד ממעזריטש והפסיק לתמוך ברבי זושא. ומאז החל גם מזלו לרדת ובפרנסתו החלה להתמעט.

הנדיב לא הבין כיצד זה קרה והלך לשאול את רבי זושא. השיב לו רבי זושא שאתה נתת לי בלי לדקדק אחרי מי אני ומה אני, אף משמים נהגו עמך כן, ונתנו לך פרנסה גם כן בלי לדקדק, אבל כשהתחלת לדקדק, כך דקדקו עמך מן השמים.

ובזה הסביר הרה"ק רבי זושא מאניפולי את קללתו של ירמיהו שיתנו צדקה לאנשים שאינם הגונים, שכוונתו היתה, שהם יתנו צדקה בלי לדקדק אחר המקבל, וכך משמים לא ידקדקו אחריהם.

מעתה יש לחלק ולומר, כאשר אינו יודע שהוא אינו הגון אכן מקבל שכר על נתינתו. אולם ירמיהו בקללתו התכוין שיתנו צדקה לעני שאינו הגון כאשר יודעים שאינו הגון וכוונתם לשכר, שכשם שהם נותנים צדקה לאינו הגון אף בורא עולם יתנהג עמם מידה כנגד מידה ויתן להם צדקה אף שאינם הגונים.

אלא שבעצם מחשבה זו הפסידו את שכרם, כי גילו לנו רבינו יוסף חיים והשפתי צדיק, שאדם מקיים מצוה לשם סגולת המצוה מפסיד את סגולתה. ובוזה התקיימה קללתו של ירמיהו הנביא.

שבת מברכים חודש אלול:

א. הרה"ק מהרי"ד מבעלז זי"ע אמר עה"פ י"ש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע". אמ"ש נותריקון שבת מברכים אלול, דמשבת מברכים אלול אין רשות למזיקים לעשות רע לעם ישראל.

ב. בספר דרכי חיים ושלוש מתאר מעמד ברכת החודש בשבת מברכים אלול בהיכלו של הרה"ק מוהרצ"א ממונקאטש זי"ע. וז"ל: בשבת מברכין אלול, כשהרים קולו נאדר בקודש לומר "ראש חודש אלול יהיה ביום" – חיל כולדה אחז לכל השומעים. וכן אחר כך, אמירת "יחדשהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו בית ישראל בכל מקום שהם לטובה ולברכה וגו', אחר תיבת "ולרפואה שלימה" היה מוסיף ואומר בקול בכי: "ולתשובה שלימה ולגאולה קרובה ונאמר אמ"ן". ולנוכח, באותה שעה היתה עוברת רוח טהרה על המתפללים עד ש"אם אבן הוא נימוח ופשפש במעשיו". עכ"ל.

ג. הרה"ק מצאנו זי"ע היה מספר כשבירכו את החודש אלול אצל הרבי הקדוש מלובלין זי"ע, הרי הקירות בכי יחד איתו, מגודל ההתעוררות והתלהבות (גליון מעון דוד).

ד. סיפר מרן הרמ"ח מסלונים זצ"ל (מאמר מרדכי ח"ב עמי רס"ח): הרה"ק מקוברין זי"ע סיפר על עצמו, בימי ילדותו בהיותו כבר שית, והיה שבת מברכים אלול, והוא השתובב כדרך הילדים. ניגשה אליו אחותו וצעקה עליו: משה! הרי כבר בירכו את חודש אלול, והדגים במים זוחלים ורועדים מאימת הדין, ואתה משחק עם הילדים?

ואמר הרה"ק: היא היתה צדקנית, ודבריה נכנסו ללבי, ומאז הכנסתי את עצמי לעבודת השי"ת.

ה. הרה"ק הרדצ"ש מלעלוב זי"ע סיפר על זקינו הרבי ר' משה מלעלוב זי"ע: החל משבת מברכין חודש אלול ראו בביתו פחד ימי הדין והתרגשות ימים נוראים, כל כך עד שכל בני הבית והמשרתים היו מפיסיים ומרצים האחד לחברו כמו בערב יוה"כ.

ו. בספר רזא דעובדא (עמי נ"א) מביא ששמע מהאדמו"ר מוהר"א מקרעטשניף זצ"ל, שסיפר מדודו הקדוש מהר"ם מפרימישלאן זי"ע, שבמוצ"ש מברכין אלול, לא רצה פעם לקבל פתקאות מהאנשים שבאו לשבות אצלו בצילו לשי"ק זה, באמר שכבר הגיעה שבת מברכין אלול ומאיר עדיין לא עשה תשובה.

עוד מובא שם, שהרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע א"ה שהחל משבת מברכין אלול לסיים מדי שבת כל ספר התהילים בציבור בש"ק אחה"צ עד ראש השנה.

ז. על האוירה המיוחדת ששררה בחצירו של הדברי חיים מצאנו זי"ע כתב המשבי"ק רבי רפאל צימטבוים זצ"ל (דרכי חיים ח"ב עמי ט"ו): מובן גודל הפחד שנפל על כל הציבור, וביותר פרשת ראה כשבירכו ר"ח אלול, היה רבינו מתחיל לומר תורה בניגון, בניגון הזה היה אומר כל חודש אלול, שהיה מעורר כל אחד לתשובה, כמעט שכל אחד היה בוכה בשומו על ליבו במה היה מבלה את כל השנה.

ח. בספר אדמורי בעלזא מתואר השבת מברכים אצל הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע: שבת מברכין של "חודש אלול", היתה תדיר שבת מיוחדת במינה, והיתה נסוכה כבר באווירה העילאית של ימי הרחמים והרצון המשמשים ובאים, אשר אפפה את ביתו נאווה קודש של רבינו הקדוש זי"ע. על אף שעבודת קדשו של מרן היתה כידוע בהצנע ובהסתר מעיני כל, עם זאת בשעה ששמעו את המילים "ראש חודש אלול" יוצא מפורש מפי קדשו, היה ניכר בעליל החיל ורעדה של יום הדין, ואימה ופחד נפלו על כל הנוכחים.

ט. על מרן החפץ חיים מסופר (תולדות הח"ח עמי ק"ח): פעם נזדמן לו לאחד הרבנים להתפלל עמו בביהכ"נ בשבת מברכים חודש אלול, וכשהתחיל החזן לומר את המילים: "ראש חודש אלול יהיה ביום ... " הזדעזע החפץ חיים זי"ע, וירתע כל גופו, ונתפרץ בכי גדול, עד שאימה ופחד נפלו כל קהל המתפללים.